Beschrijving van niet-rijksmonumentale, orde 1-gewaardeerde deel van het Europacomplex (onderdeel RAI complex): de Noord- en Oosthal (nu hal 5), de Zuidhal (hal 2), de Westhal (hal 3), Glazen Zaal, café-restaurant en kantoren
Datum beschrijving: 28 februari 2024
Auteur: Agnes Hemmes, Tessa Henkes (M. Statema, 2010)
Bezoekdatum: 20 december 2023, 21 februari 2024

Opmerking
Deze beschrijving is gemaakt door Monumenten en Archeologie in opdracht van het Projectmanagmentbureau Zuidas, in het kader van een aanwijzingsprocedure van een deel van het RAI-complex tot gemeentelijk monument, te weten het Congrescentrum, de Amstelhal en het niet rijksmonumentale, orde 1-deel van het Europacomplex. De voorliggende beschrijving heeft betrekking op dat laatstgenoemde deel, het niet rijksmonumentale, orde 1-deel van het Europacomplex.
Al eerder, in 2010 is door Monumenten en Archeologie, een beschrijving opgesteld in het kader van een mogelijke aanwijzing tot gemeentelijk monument. Deze beschrijving had betrekking op het Europacomplex, inclusief de Westhal, het Congrescentrum en de Amstelhal.
Uiteindelijk zijn in 2015, op initiatief van het Rijk, alleen de Europahal en de reclamezuil aangewezen tot rijksmonument (Europaplein 8, monumentnummer 532206).
De voorliggende beschrijving is een actualisatie van de beschrijving uit 2010. Aanleiding hiervoor zijn de ontwikkelplannen voor de RAI, waarvoor een principenota wordt opgesteld als onderdeel van een gemeentelijk toetsingskader.

Op de ordekaart Algemeen Uitbreidingsplan AUP is het onderzochte niet-rijksmonumentale deel van het Europacomplex aangemerkt met een orde 1 waardering.

Architect: A. Bodon (DSBV, ingenieurs- en architectenbureau Drexhage, Sterkenburg, Bodon & Venstra)
Ontwerpjaar: 1955
Bouwjaar: 1958-1961 / 1963

Stedenbouwkundige context (algemeen)
Terrein
Het multifunctionele complex, een initiatief van de 'Nederlandse Vereniging de Rijwiel- en Automobiel-Industrie' (RAI) kwam tot stand op een fors bemeten terrein aan de rand van de stad, dat aan de noord- en oostzijde werd begrensd door de op basis van Berlage's Plan Zuid gerealiseerde Rivierenbuurt en ten westen door de Boerenwetering. Terwijl dit terrein in Plan Zuid (AUP, 1917) nog was bestemd als groene parkstrook, veranderde de beoogde bestemming met het Algemeen Uitbreidingsplan (1934) in 'bebouwing met bijzondere bestemming'. Hoewel het terrein toen onbebouwd was, moest voor de aanleg van de RAI wel een stuk van het Beatrixpark (1938) wijken, waarvan een deel toen nog ten oosten van de Boerenwetering lag. De keuze voor dit terrein had te maken met de gunstige ligging ten opzichte van de uitvalswegen en de mogelijkheid van parkeermogelijkheden nabij het gebouw. Het Scheldeplein, zoals het terrein oorspronkelijk heette, werd omgedoopt tot Europaplein om het geheel een internationale allure te geven.

CONCEPT

Algemene uitgangspunten RAI
Uitgangspunt voor de RAI was (oorspronkelijk) een tentoonstellingsruimte in een neutrale omgeving, die niet alle aandacht naar zich toe moest trekken. Voor alle bouwwerken gold dat de situering zorgvuldig werd gekozen. Een flexibele indeling van de gebouwen was met oog op het multifunctionele gebruik gewenst. Dit werd enerzijds mogelijk gemaakt door de ruimten zoveel mogelijk in elkaar te laten over lopen, anderzijds door ook de mogelijkheid te creëren om deze ruimten van elkaar te scheiden. Dit door middel van schuifwanden, rolluiken en eigen voorzieningen zoals ingangen, garderobes en toiletten. De basisfilosofie van de RAI dat alle hallen in principe met elkaar verbonden moest kunnen worden, leidde bij de latere uitbreidingen van het complex tot de aanleg van pergola's en diverse luchtbruggen, waaronder de tuibrug langs de parkvijver.

Het Europacomplex (1951-1961)
Het eerste ontwerp van Bodon voor de RAI betrof zowel het Europacomplex (1951-1961) als het Congrescentrum (1961-1965), wat door beperkende maatregelen van de rijksoverheid in twee fases tot stand kwam. De Europahal was de kern waaromheen de overige ruimten en hallen werden gegroepeerd: de Noord- en Oosthal ten noorden (rechts) van de Europahal, de Zuidhal ten zuiden (links) ervan. In 1963 werd hier de Westhal aan toegevoegd. In de vleugel ten zuiden van de tentoonstellingshallen waren ondermeer het restaurant en kantoorruimten ondergebracht. De westzijde (achterzijde, de huidige expeditiestraat tussen de Europahallen en Amstelhal) van het Europacomplex kwam volledig in dienst te staan van de leveranciers, standbouwers en dergelijke, terwijl de andere zijden een publieke functie kregen. Daar werd de openbare ruimte ook op ingericht, waarbij het voorplein een hoogteaccent kreeg in de vorm van de door Dick Elffers ontworpen reclamezuil 'Het Signaal'.

Het Congrescentrum (1961-1965)
Het in 1965 opgeleverde Congrescentrum werd door Bodon bewust ten zuidwesten van het Europacomplex gesitueerd, grenzend aan het water van de Boerenwetering en aan de rand van het Beatrixpark. Dit vanuit het idee dat congresgangers met rondvaartboten vanuit de binnenstad naar de RAI konden worden vervoerd en andersom. Hiervoor werd een speciale havenkom – de huidige parkvijver – aangelegd. Het zuidelijk deel van de Boerenwetering, ter hoogte van het Congrescentrum, werd hiervoor verbreed. Havenkom en Congrescentrum zijn in samenhang met elkaar ontworpen, waarbij de zuidoever van de havenkom in dezelfde lijn ligt als de rooilijn van de zuidgevel van het Congrescentrum. De symmetrische, dubbele bomenrijen langs de oost- en zuidoever van de havenkom in combinatie met de openheid van het wateroppervlak zorgden voor een visuele verbinding met het Beatrixpark. Ook de vlaggenplastiek en de kademuur van het bastion, beide ontworpen door Charles Karsten, maken deel uit van dit ontwerp. Doordat het gebouw slechts aan de noordzijde is verbonden met het RAI-complex, ligt het grotendeels vrij in de omgeving. Het transparante karakter van het gebouw moest de bezoeker al vanaf het Europaplein een doorzicht geven richting Beatrixpark. De drooglopen rondom het Congresgebouw, aan de zuid- en westzijde nog aanwezig, vormen als bewust gecreëerd overgangselement tussen de binnen- en de buitenruimte een onlosmakelijk onderdeel van het ontwerp.

De Amstelhal (1969)
In 1969 werd het Europacomplex uitgebreid met de Amstelhal, eveneens naar ontwerp van Bodon, gesitueerd aan de westzijde van het Europacomplex en grenzend aan de Boerenwetering en het Beatrixpark. In oppervlak is de Amstelhal even groot als de Europahal, maar mede door de gekozen constructiewijze (ruimtevakwerk) en de hoogte van 10 meter (waarmee het aansloot op de kleinere hallen rondom de Europahal) oogt het gebouw toch kleinschaliger dan de Europahal. In maat en schaal werd nadrukkelijk aansluiting gezocht met de Boerenwetering en het Beatrixpark.

Tijdens de Floriade van 1972 maakten het Amstelpark en het Beatrixpark, respectievelijk ten zuidoosten en ten westen van de RAI gesitueerd, deel uit van het expositieterrein. Dit gold ook voor het RAI-complex, dat als schakel tussen de twee parken in lag. Vanuit de havenkom vertrokken er rondvaartboten voor de Floriadebezoekers en de in 1969 gerealiseerde Amstelhal diende als tuinkas waar diverse bloemen werden getoond. De omgeving van deze hal werd dan ook zorgvuldig ingericht: de

CONCEPT

geënsceneerde wandelroute langs de westzijde van de Boerenwetering naar het bastion, voorzien van een dubbele bomenrij en bankjes, werd toen aangelegd. De bijzondere rolbrug (waarvan het middendeel weggerold kan worden om doorgang te geven aan transport over het water), die nog altijd ten westen van de Amstelhal ligt, voorzag in een verbinding tussen het RAI-complex en het Beatrixpark, waardoor bezoekers geheel rondom de havenkom konden en kunnen wandelen.

Holland Complex (1977-1982) en Parkhal (1985-1993)
Latere uitbreidingen waarbij het functionele zwaartepunt van de RAI steeds meer naar het zuiden verschoof, zijn van grote impact geweest op het Europacomplex en het Congrescentrum. Tussen 1977 en 1982 werd het Holland Complex gerealiseerd, bestaande uit de Holland-, de Randstad- en de Deltahal. Het hoofdontwerp was afkomstig van Bodons opvolger bij DSBV, J.H. Ploeger, die zich baseerde op een schetsontwerp van Bodon. Om voldoende parkeerruimte te kunnen bieden werd naar wens van de RAI onder de hallen, op maaiveldniveau een zware betonnen onderbouw gemaakt en werd het vloerniveau van de expositieruimten met 3,5 meter opgetild. Het gebouw werd middels een ondergrondse gang verbonden met de Glazen Zaal op de noordoosthoek van de Europahallen.

In 1985 begon Bodon aan zijn laatste project voor de RAI: Hal 11, beter bekend als de Parkhal. Vanaf 1989 is architectenbureau Benthem Crouwel Architects als (nieuwe) supervisor van de bij de RAI aangesteld. In die hoedanigheid zullen zij (hoogstwaarschijnlijk) ook betrokken zijn geweest bij de bouw van de Parkhal (en vermoedelijk ook bij de bouw van het atrium voor het Congrescentrum en de wijzingen aan de wanden van de grote zaal). Het project werd in 1993, enige maanden na het overlijden van Bodon, opgeleverd.
Met diverse nieuwe luchtbruggen en drooglopen werd aansluiting op de 'oude RAI' gemaakt. Een deel van de bestaande drooglopen werd verplaatst. Bij deze uitbreiding werd ook het entreegebied van het Congrescentrum gewijzigd. Het glazen atrium dat voor de bestaande voorgevel van het Congrescentrum werd geplaatst, speelt een cruciale rol in de verbinding tussen de nieuwe hallen en het Europacomplex. Het entreegebied van het Congrescentrum werd hiermee opnieuw vormgegeven.

Gebouwtype en bouwgeschiedenis in hoofdlijnen
Beurs- / expositiegebouw, bestaande uit drie, naast elkaar gesitueerde expositie- over tentoonstellingshallen, elk op een rechthoekige grondslag. De Europahal (rijksmonument) vormt het centrale middendeel. De verschijningsvorm van het middendeel wordt bepaald door de imposante dakconstructie, bestaande uit boogspanten, opgevangen door de zogenaamde bokkenrijken ter weerszijden. De Noord- (NW) en Oosthal (NO) en Zuid- (ZO) en Westhal (ZW) zijn met een plat dak afgedekt. Ten opzichte van de Europahal liggen deze vier hallen terug in de rooilijn; hiervoor bevonden zich oorspronkelijk twee lage zijvleugels (tweelaags met plat dak) die als publieksingangen en kantoorruimten dienden. De noordelijke laagbouw is recent vervangen door een nieuwbouw.
Ten zuiden van de Zuid- en de Westhal bevindt zich de zogenaamde 'restaurantvleugel'; een oorspronkelijk tweelaagse vleugel, die nadien is opgehoogd. Op de hoek met de voorgevel bevindt zich de zogenaamde Glazen Zaal.

Het Europacomplex is gebouwd naar ontwerp van A. Bodon. Het ontwerp dateert uit 1955, de eerste paal werd geslagen in 1958 en in 1961 kwam de Europahal gereed, evenals twee hallen ten noorden hiervan (Noord- en Oosthal) en één hal ten zuiden hiervan (Zuidhal). In 1963 is de Westhal toegevoegd.
De hoofdingang van de Europahal bevindt zich niet in de glazen kopgevel van de hal zelf, maar in het voorgebouw links hiervan, gemarkeerd met een markante, wiebervormige luifel en geperforeerde betonnen balkonhekken.

De Noord- en Oosthal zijn voorzien van een separate publieksingang aan de noordzijde in het in 2015 gerealiseerde Amtrium. Bij elke publieksingang zijn, in het souterrain, garderobes en toiletten gesitueerd: de opzet hiervan is nog conform de oorspronkelijke situatie, maar de afwerking van het interieur en de voorzieningen zelf zijn in de loop der tijd gemoderniseerd. De noord- en westgevel (achtergevel) staan tegenwoordig volledig ten dienste van de leveranciers, standbouwers en dergelijke; de voorzijde heeft een publieksfunctie.

CONCEPT

De Glazen Zaal in de zuidoosthoek was oorspronkelijk bedoeld voor de wat intiemere bijeenkomsten worden georganiseerd, zoals recepties, modeshows en diners. Dit bouwdeel is in de loop der tijd van functie is veranderd en daarbij aangepast. De zaal is aan de buitenzijde nog als aparte ruimte te herkennen, maar bij de bouw van het Holland Complex in 1982, is het volume verkleind om een doorgang te maken vanuit de noordelijk gelegen entreehal naar het zuidelijk gelegen Holland Complex en werd een zwevende verdieping aangebracht. Tegenwoordig is er vanaf de eerste verdieping een luchtbrug naar het in 2009 gerealiseerde Elicium, naar ontwerp van Benthem Crouwel die vanaf 1989 als supervisor van de RAI zijn aangesteld. De zaal is nu als restaurant ingericht. Evenals de glasgevels van het Congrescentrum zijn de glazen wanden van de Glazen Zaal in het zonnewerende thermoluxglas uitgevoerd.

Het oorspronkelijke café-restaurant was aan de zuidzijde van het Europacomplex zo gesitueerd en ingericht dat zowel gasten uit de hallen als gasten vanuit het later te bouwen Congrescentrum konden worden ontvangen. Ten behoeve van een flexibel gebruik is de indeling op de begane grond van de restaurantvleugel aangepast. De oorspronkelijke inrichting van het café-restaurant naar ontwerp van Hein Salomonson is tegenwoordig verdwenen. In 1972 is dit gedeelte met een tweede laag kantoorruimten verhoogd.

In 2015 is het Europacomplex uitgebreid met het Amtrium, eveneens naar ontwerp van Benthem Crouwel, gesitueerd op de noordoosthoek van het complex. De volumes van de hoogbouw worden van elkaar gescheiden door een iets terugliggende eerste verdieping. Deze uitbreiding heeft grote impact gehad op het tot dan toe kenmerkende gevelbeeld van de oude RAI aan het Europaplein.
In 2019 zijn de Noord- en de Oosthal vergroot zodat de gevels nu in één lijn liggen met de Amstelhal. De in 1966 door Bodon ontworpen vrijstaande luifel, bedoeld om de buitenruimte aan de noordzijde van het complex wat te veraangenamen 'zonder dat dit zou concurreren met de hoofdingang en hoofdgevel', werd hiervoor gesloopt.

Architectonische verschijningsvorm
Exterieur / hoofddraagconstructie
In tegenstelling tot de boogspanten in de Europahal zijn de Noord- (NW) en Oosthal (NO) en Zuid- (ZO) en Westhal (ZW) ter weerszijden van de Europahal plat afgedekt. De overspanningen van de 45 meter brede hallen (ca. 4.000 m2) zijn gerealiseerd met stalen vakwerkspanten h.o.h. 15 meter die door middel van gordingen met elkaar zijn verbonden. Alle dichte dakvlakken zijn van durisolplaten. Alle haldaken zijn voorzien van N-Z georiënteerde lichtkappen, met glazen panelen aan de oostzijde.
Waar de dakconstructie in de Europahal (en ook de Amstelhal) bedoeld was als zichtwerk en deze constructie sterk bepalend was (en is) voor de ruimtelijkheid en de architectonische verschijningsvorm van de ruimte, was de dakconstructie in de overige Europahallen juist aan het zicht onttrokken. Onder het dak was een zwevend plafond aangebracht, bestaande uit (bedienbare?) lamellen. Dit maakte een subtiel spel van gefilterd daglicht van bovenaf mogelijk. Dit plafond was los gehouden van de buitengevels. Vergeleken met het spektakel van de Europahal was het voorkomen van deze hallen veel meer ingetogen en verfijnd (de associatie met expositieruimten in een museum, waar Bodon veel ervaring mee had, dringt zich op). Waarschijnlijk tot in 2010 was dit lamellen plafond nog aanwezig; bij het recente bezoek in 2023 is dit echter niet waargenomen. Tegenwoordig is de dakconstructie direct in het zicht. De oorspronkelijk open daklichten zijn permanent dichtgemaakt. De halwanden, waarvan oorspronkelijk de bovenste helft in glas was uitgevoerd, gevat in aluminium stijlen en roeden, is tegenwoordig zonwerend gemaakt deels door thermoluxglas.

Interieur (M. Statema (2010, geactualiseerd in 2024))
De hallen zijn in opzet identiek aan elkaar. Het vloerniveau is overal gelijk, met uitzondering van de Zuidhal waar de vloer ruim een meter onder het maaiveld ligt. De aankleding van de hallen is overwegend functioneel.
Bij de verbouwing van de Glazen Zaal is het bouwdeel ingekort tot aan de portalen. De verdieping is bovendien zwevend aangebracht wat overeenkomt met de zwevende verdieping in het congrescentrum en aansluit bij de algehele lichte en transparante architectuur van het complex.

CONCEPT

Het café-restaurant is in 2023 niet bezocht. In 2010 bestond het restaurant uit een grote open ruimte met op regelmatige afstand de vierkante betonnen kolommen. De afwerking van het interieur toont veel overeenkomsten met die van het Congrescentrum, zoals de marmeren vloeren, de vormgeving van de metalen tussendeuren en het trappenhuis en het mahoniehouten fineerwerk.

Cultuurhistorische achtergronden

Alexander Bodon – pleitbezorger van het Nieuwe Bouwen

"Alexander ('Sandór') Karl George (von) Bodon werd in 1906 geboren in Wenen als zoon van een interieurarchitect en meubelontwerper die tot de Hongaarse landadel behoorde. Na de Eerste Wereldoorlog verbleef hij enige tijd in een Nederlands pleeggezin in Voorburg. Hier maakte hij kennis met de architect Jan Wils, die hem in 1926 opnieuw naar Nederland haalde voor een stage. Bodons kennismaking met de vooruitstrevende ideeën van De Stijl en Het Nieuwe Bouwen op het gebied van kunst, architectuur en maatschappelijke verantwoordelijkheid was bepalend voor zijn verdere leven. Na de voltooiing van zijn studie aan de Kunstnijverheidsschool in Boedapest vestigde hij zich in 1929 blijvend in Nederland. Bodon begon als tekenaar bij het socialistisch georiënteerde architectenbureau Buijs & Lürsen in Den Haag. Vanaf 1932 was hij enige jaren werkzaam als meubelontwerper bij de firma Ahrend & Zn in Amsterdam. Als lid van de avantgardistische architectengroep 'De 8', een van de voornaamste bolwerken van het Nieuwe Bouwen in Nederland, kwam hij in nauw contact te staan met de daarin toonaangevende architect Ben Merkelbach. Via de Nederlandse afdeling van de Congrès Internationaux d'Architecture Moderne (CIAM) verstevigde hij bovendien zijn reeds bestaande band met de stedenbouwkundige Cornelis van Eesteren. Bodon werkte daarnaast als docent interieurarchitectuur aan de Nieuwe Kunstschool in Amsterdam, een op Bauhaus geënte onderwijsinstelling, waar hij in 1936 aan de leiding kwam te staan. Als chef de bureau bij Merkelbach en Karsten was hij in de jaren 1934-1939 nauw betrokken bij de bouw van de A.V.R.O.-studio in Hilversum. In 1939 kreeg Bodon de Nederlandse nationaliteit.

Na de magere oorlogsjaren, waarin hij zich voornamelijk had beziggehouden met de inrichting van tentoonstellingen, begon Bodon in 1945 zijn eigen architectenbureau in Amsterdam. Jarenlang combineerde hij zijn werkzaamheden als zelfstandig architect met een docentschap aan de Academie van Bouwkunst in Amsterdam en het lidmaatschap van een werkgroep die een stedenbouwkundig en architectonisch plan ontwierp voor het dorp Nagele in de Noordoostpolder. In 1954 ging Bodons bureau een associatie aan met het Rotterdamse architectenbureau Van der Steur, Van Bruggen en Drexhage, later DSBV ingenieurs en architecten genaamd. In 1963-1972 realiseerde hij in Rotterdam een uitbreiding van het door Van der Steur in 1935 ontworpen museum Boijmans Van Beuningen, die in al zijn transparantie een contrast vormt met de geslotenheid van het oudere gebouw." (Uit*: Erfgoed van de Week. Alexander Bodon*, door Paul Nieuwenhuizen)

Van 1951 tot aan zijn dood in 1993 zou hij als huisarchitect van de RAI bij dit gebouw en latere uitbreidingen van het complex betrokken zijn. Toch was een opdrachtverstrekking aan Bodon niet vanzelfsprekend, gezien zijn onervarenheid met dit type gebouw. Voor de opdrachtgeving in 1951 ging de gemeente Amsterdam te raden bij de Bond van Nederlandse Architecten (BNA). Naast Bodon stonden A. Boeken en het architectenechtpaar J.W.H.C. Pot en J.F. Pot-Keegstra op de nominatie voor deze opdracht. Volgens Bodon, die nog nooit een dergelijk gebouw ontworpen had, heeft hij in 1951 de opdracht gekregen dankzij zijn ruime ervaring met het ontwerpen van tentoonstellingen. Tot aan zijn overlijden in 1993 bleef hij bij het complex betrokken, dat hij als zijn levenswerk beschouwde. Tot op hoge leeftijd kwam hij bijna dagelijks naar het DSBV Bouwbureau voor de RAI dat kantoor hield in het RAI complex. Ook was en bleef hij betrokken bij interne verbouwingen en nieuwbouwplannen.

Staalkaart van 'hallenbouw'

Bodon heeft zijn hele leven een grote interesse gehad voor technische vernieuwingen. Alle technische mogelijkheden van de moderne tijd moesten benut worden om lichte en transparante ruimtes te creëren. Bodon zag het als zijn taak om steeds weer naar nieuwe oplossingen te blijven zoeken. Daarbij hechte hij veel waarde aan de samenwerking met constructeurs en andere adviseurs. Het RAI complex vormt in die zin een interessante staalkaart van 'hallenbouw', waarbij het technische en innovatieve karakter een belangrijke rol speelden. In 1980 ontving Bodon voor zijn ontwerp voor het Holland Complex de A.J. van

CONCEPT

Eckprijs, een erepenning (en een geldbedrag) toegekend aan 'de architect van een bouwwerk dat in zijn architectuur uitmunt door de zuivere integratie van de constructie in het geheel'. In 1982 was Bodon een van de genomineerden voor de Merkelbachprijs. De Commissie adviseerde de prijs zowel toe te kennen aan Bodon als aan A. van Herk, K. Nagelkerke en H. Hertzberger. Het bestuur van de Stichting Amsterdams Fonds voor de Kunst nam dit voorstel niet over, omdat het reglement voor de Merkelbachprijs voorschrijft dat de prijs wordt toegekend voor één bouwwerk. De prijs werd om die reden dat jaar aan niemand toegekend. In 1983 kreeg Bodon naast de Nationale en de Europese Staalprijs de Annual Aluminium Award in de categorie "Utiliteitsbouw".

Conclusie / concept registeromschrijving

Het Europacomplex, het Congrescentrum en Amstelcomplex vormen tezamen een waardevol *stedenbouwkundig ensemble*. De situering van de gebouwen is zorgvuldig op elkaar en op de omgeving afgestemd. Het Europacomplex, met het markante gevelfront en de reclametoren vertegenwoordigen *stedenbouwkundige waarde* vanwege hun prominente ligging aan het Europaplein en de nadrukkelijke gerichtheid op het stedelijke; Het Congrescentrum en de Amstelhal zijn van *stedenbouwkundige waarde* vanwege de ruimtelijke relatie met de havenkom, Boerenwetering en het Beatrixpark.

De *ensemblewaarden* van deze gebouwen komen ook tot uitdrukking in de eenheid van architectuur, die functionalistisch is (Bodon was een warm pleitbezorger van het Nieuwe Bouwen) en – hoewel bij de drie gebouwen op hele eigen wijze uitgewerkt – gekenmerkt wordt door een grote mate van doelmatigheid en transparantie en een kwalitatief hoog afwerkingsniveau wat betreft detaillering.
Deze eenheid is in de gebouwen mede verkregen door de herhaling van specifieke architectonische elementen zoals de drooglopen en luchtbruggen, het veelvuldig gebruik van glas, de relatie tussen binnen en buiten, de toepassing van zonwering. De basisfilosofie van de RAI was dat alle ruimten in principe verbonden met elkaar konden worden maar tegelijk ook zelfstandig konden functioneren.

Een belangrijke *architectonische en stedenbouwkundige waarde* is tevens gelegen in de representatieve voorgevel aan het Europaplein (oostzijde), waarbij het architectonisch zwaartepunt nadrukkelijk ligt bij de centraal gesitueerde (rijksmonumentale) Europahal ligt en waaraan beide lage zijvleugels van oorsprong ondergeschikt waren. Zeer bepalend voor het gevelfront als geheel is de doorlopende horizontale belijning van de verschillende laagbouwvolumes. Met de bouw van het Amtrium op de noordoosthoek in 2015 is het oorspronkelijke gevelfront en de hiërarchie in hoogte tussen de verschillende volumes verstoord geraakt (dit ondanks de voortzetting van de horizontale belijning in de nieuwbouw).
De tweelaagse voorbouw ten zuiden van de Europahal is nog wel gaaf bewaard gebleven en is van *architectonische waarde* vanwege de bijzondere vormgeving van de daklijn, de geperforeerde betonhekken en de markant vormgegeven luifel die de hoofdingang van de Europahallen markeert.
De vier aan de Europahal grenzende tentoonstellingsruimten (Noord-, Oost, Zuid- en Westhal) zijn van *architectonische waarde* als onderdeel van het oorspronkelijke ontwerp van Bodon voor de RAI. Vergeleken met de Europahal, waar de verschijningsvorm van de imposante hal voor een belangrijk deel bepaald wordt door de dakconstructie van boogspanten, was het voorkomen van deze hallen veel subtieler en meer ingetogen. De dakconstructie van vakwerkliggers ging schuil achter een zwevend lamellen-plafond dat losgehouden was langs de wanden. Dit maakte een subtiel spel van daglichttoetreding mogelijk, een aspect waar Bodon in zijn werk veel waarde aan hechte. Met het (recent) verwijderen van dit lamellenplafond, waardoor de dakconstructie direct in het zicht is gekomen, en met het dichtmaken van de lichtstraten hebben de hallen aan kwaliteit ingeboet. De Noord- en de Oosthal (hal 5) zijn bovendien aan de noordzijde in 2019 flink vergroot.

Ondanks latere aanpassingen is het oorspronkelijke gevelbeeld van de Glazen Zaal nog redelijk herkenbaar. Het interieur is echter ingrijpend gewijzigd. Het exterieur van de restaurantvleugel oogt nog oorspronkelijk en heeft *enige architectonische waarde*. De door Salomonson ontworpen inrichting van het café-restaurant, bars en buffetten is verdwenen.

CONCEPT

De gebouwen vertegenwoordigen *cultuurhistorische waarde* als uitdrukking van het (economsiche) vooruitgangsoptimisme in de wederopbouwperiode.

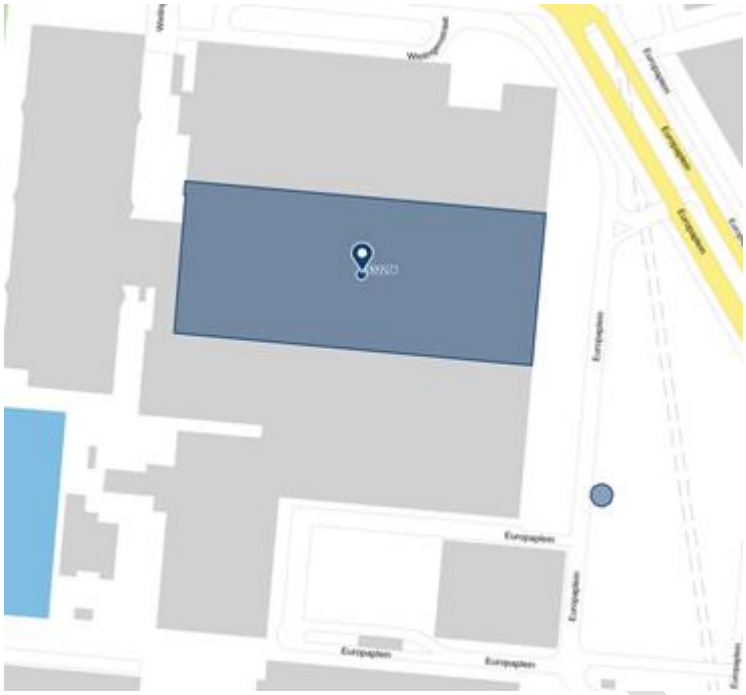
Bronnen en literatuur

Gemeente Amsterdam, Stadsarchief, Beeldbank
Archief Bouw- en Woningtoezicht Stadsdeel Zuid

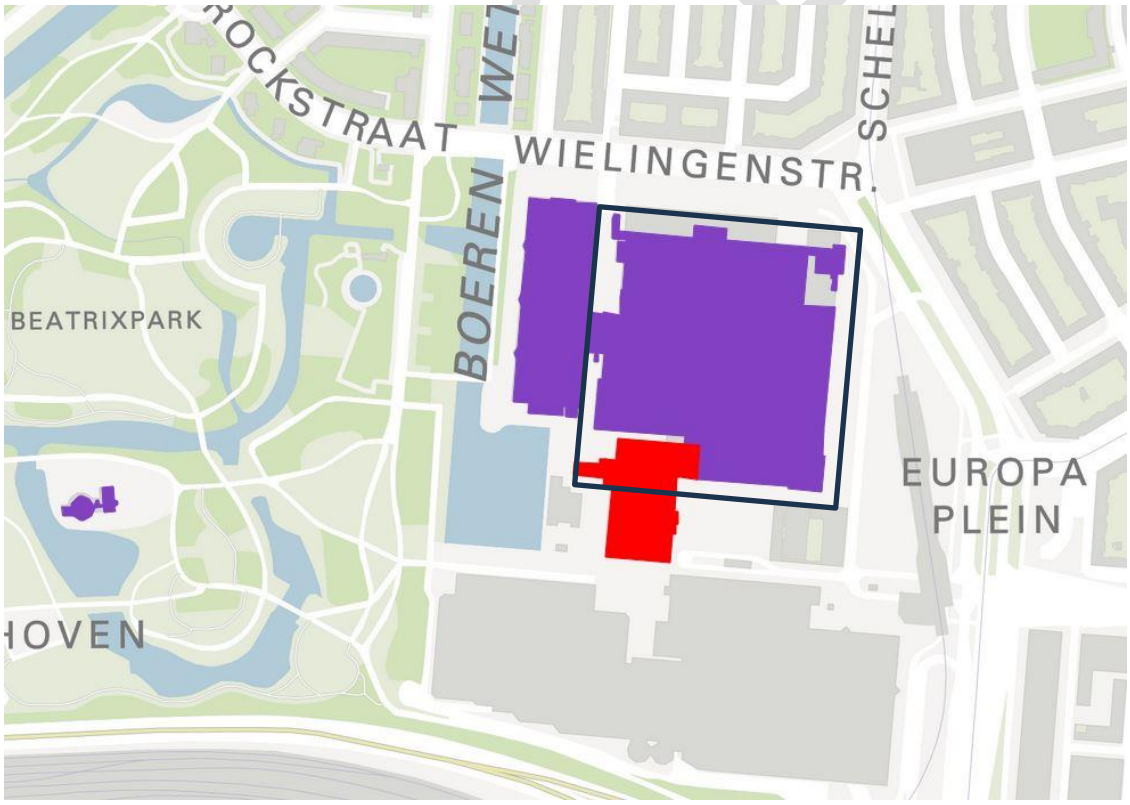
A.Bodon, 'Congresgebouw te Amsterdam',in: *Bouw* nr. 1960, p. 1503
A.Bodon, 'R.A.I.-gebouw, Amsterdam', in *Bouw* nr. 32, 1961, p. 972-979
A.Bodon, 'Congrescentrum RAI te Amsterdam', in: *Bouw* nr. 24 1965, p. 876-883.
A.Bodon, 'Uitbreiding RAI-complex te Amsterdam', in: *Bouw* nr. 13, 1966, *p. 446*
Tonny Claassen, *A.Bodon (1906-1993). Lichtheid en transparantie – architectuur als dienend ambacht.* Bonas-uitgave, Rotterdam 2001
Maarten Kloos, *Alexander Bodon. Architect,* Rotterdam 1990
Paul Nieuwenhuizen, *'Alexander Bodon. Een levenslange pleitbezorger van het Nieuwe Bouwen',* Erfgoed van de Week, publicatie Website gemeente Amsterdam, januari 2023

CONCEPT

Beeldmateriaal

Contour Rijksmonument nr. Europaplein 8, monumentnummer 532206. Onder het monument valt de Europahal met aan weerszijden de bokkenrijen (de voet van de overspanningsconstructie) en de op het voorplein geplaatste reclamezuil 'het Signaal'. Bron: RCE

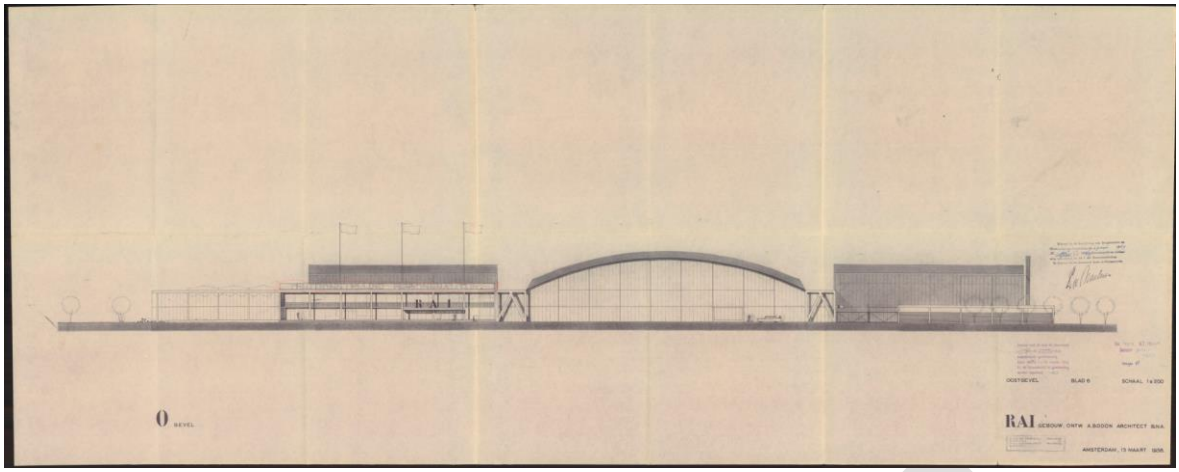

Uitsnede uit de Ordekaart Algemeen Uitbreidingsplan AUP met paars de orde 1-panden, en in rood het als orde 2 aangemerkte deel. Het zwart omkaderde deel, het Europacomplex, staat in deze beschrijving centraal (minus de rijksmonumentale Europahal (zie bovenstaand kaartje).

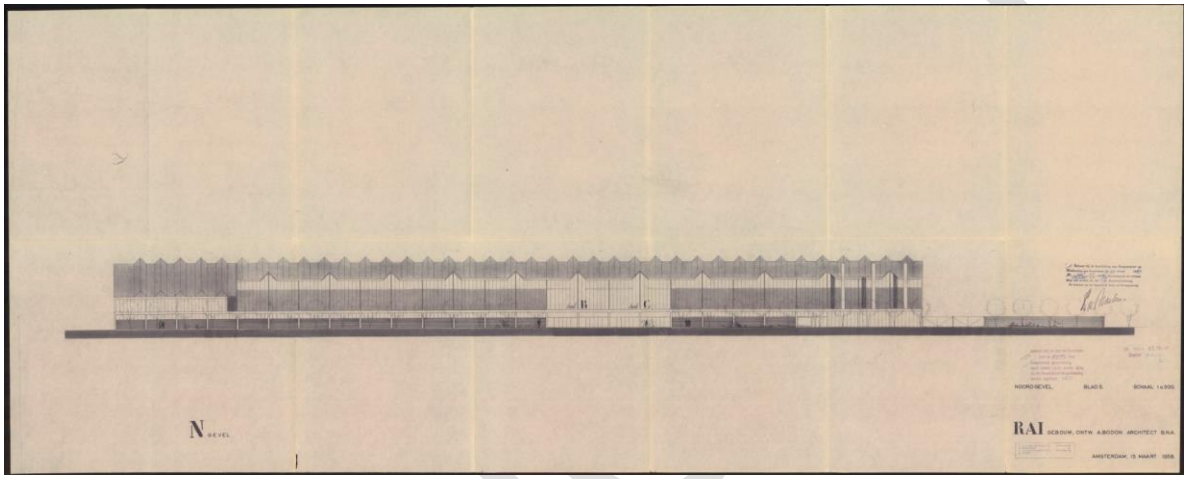

Overzicht van de ontwikkeling van het RAI-complex

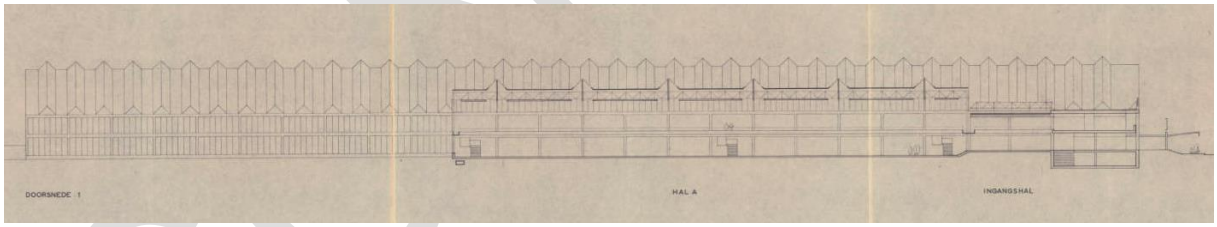
1958 Eerste paal voor Europacomplex
1961 Voltooiing Europacomplex met Europahal, Noord-, Oost- en Zuidhal, hoofdentree, Glazen Zaal, café-restaurant en kantoren (rood)
1963 Bouw Westhal (geel)
1965 Voltooiing Congrescentrum (oranje)
1969 Bouw Amstelhal (groen)
1971 Aanbouw secretariaat Congrescentrum
1979 Realisatie ondergrondse parkeergarage
1982 Voltooiing Hollandcomplex met Holland-, Randstad- en Deltahal (donkerblauw)
1993 Oplevering Parkhal (paars)
2005 Opening Strand Zuid
2009 Elicium (lichtblauw)
2015 Bouw Amtrium (roze)
2016 Realisatie parkeergebouw (wit)
2019 Opening hotel bij de RAI
2019 Uitbreiding hal noordzijde (grijs)

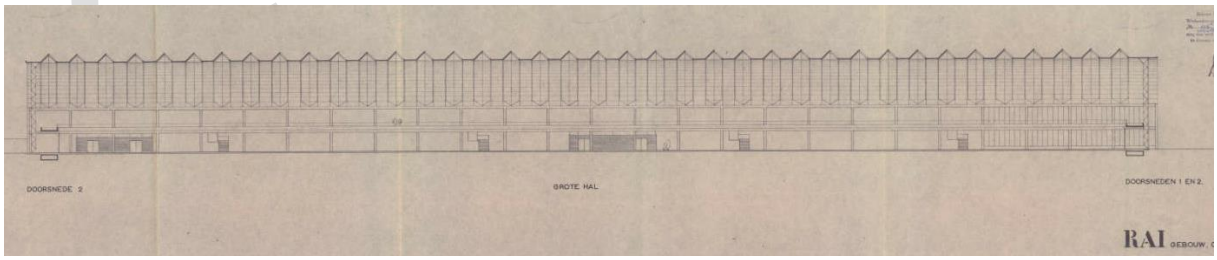
Aanzicht Oostgevel, A. Bodon, 1958 (BWT archief, Stadsdeel Zuid)

Aanzicht Noordgevel, A. Bodon, 1958 (BWT archief, Stadsdeel Zuid)

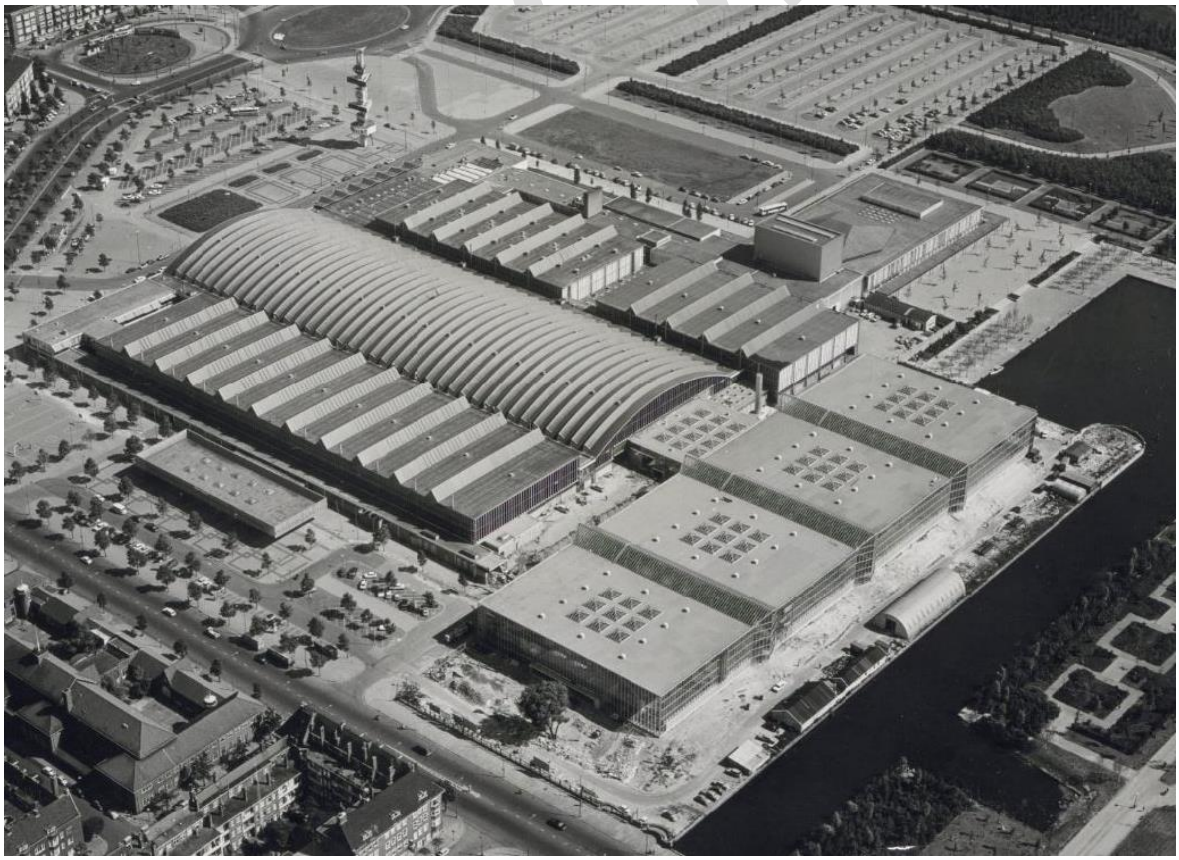
Langsdoorsnede over de Zuidhal. A. Bodon, 1958 (BWT archief, Stadsdeel Zuid)

Langsdoorsnede over de Europahal. A. Bodon, 1958 (BWT archief, Stadsdeel Zuid)

1961 - Luchtfoto van het Europacomplex gezien in noordwestelijke richting, vlak na voltooiing in 1961. De Westhal en het Congrescentrum (linksboven) zijn nog niet gebouwd. SAA: KLM Aerocarto NV, HVVA00102000047.

1969 - Luchtfoto gezien in zuidoostelijke richting. Rechtsboven het Congrescentrum, rechtsonder de Amstelhal. Linksonder de vrijstaande luifel aan de noordzijde. SAA: Aerophoto Schiphol B.V., HVVA00102000099.

1961 – De Europahal met de eerste autoshow. SAA: Jan Versnel, 010004001012

1961 - De Europahal in avondlicht. SAA, Beeldbank, Nationaal Foto Persbureau Stevens en Magielsen (Archief van het Dagblad Het Vrije Volk), bestandsnummer HVVA00102000053

1961 - De RAI, overzicht vanuit het noordoosten met zicht op de Oosthal en de Europahal met betonnen boogoverspanning (67,5 m). Links de reclametoren van Dick Elffers. SAA: Beeldbank, Jan Versnel, 010004018029

1961 - De RAI, overzicht vanuit het noordoosten met zicht op de Oosthal en de Europahal met betonnen boogoverspanning (67,5 m). Links de reclametoren van Dick Elffers. SAA: Beeldbank, Jan Versnel, 010004018028

1969 - Een van de aangrenzende hallen. De draagconstructie van de hal wordt aan het zicht onttrokken door een zwevend lamellenplafond. Langs de randen was dit plafond los gehouden. (SAA: Beeldbank OSIMo0006005615)

1969 - Een van de aangrenzende hallen (SAA: Beeldbank OSIMo0006005613)

De linker zijvleugel met hoofdingang van de RAI (Monumenten en Archeologie, 2024)

De Glazen Zaal. Links de loopbrug naar het in 2009 gerealiseerde Elicium, naar ontwerp van Benthem Crouwel (Google Streetview)

Het in 2015 door Benthem Crouwel gerealiseerde Amtrium ten noorden van de Europahal. (Wikimedia, 2024)

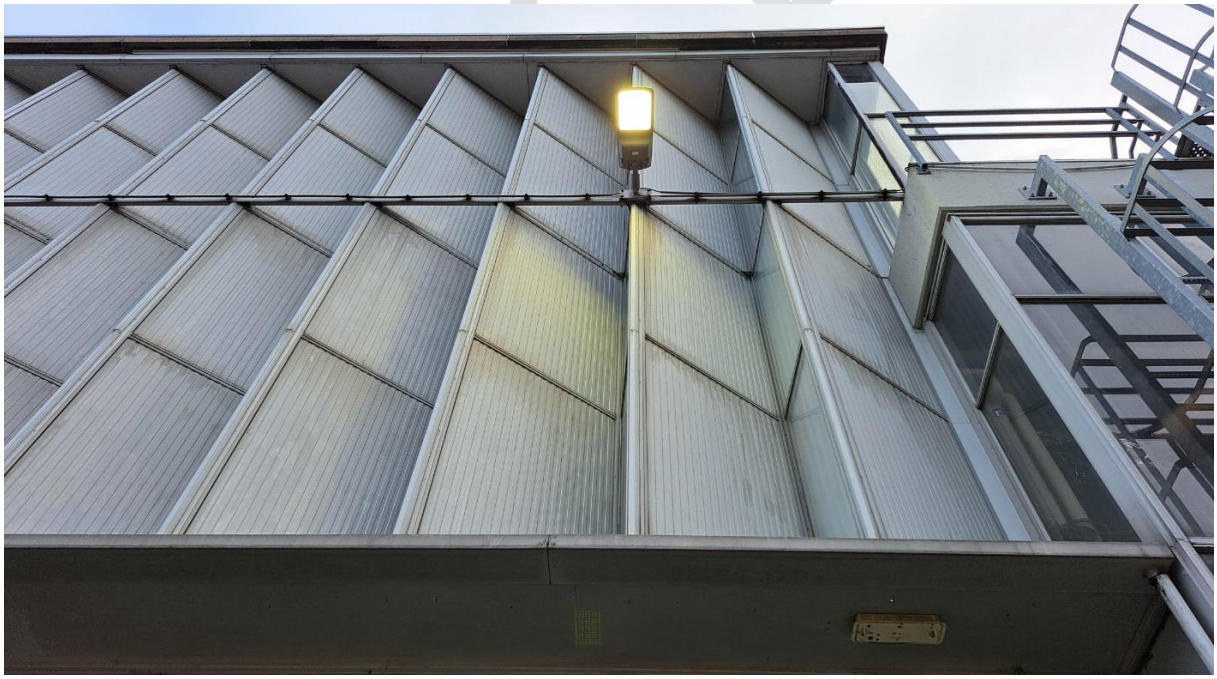
De restaurantvleugel ten zuiden van de Europahallen (Data Amsterdam, 2024)

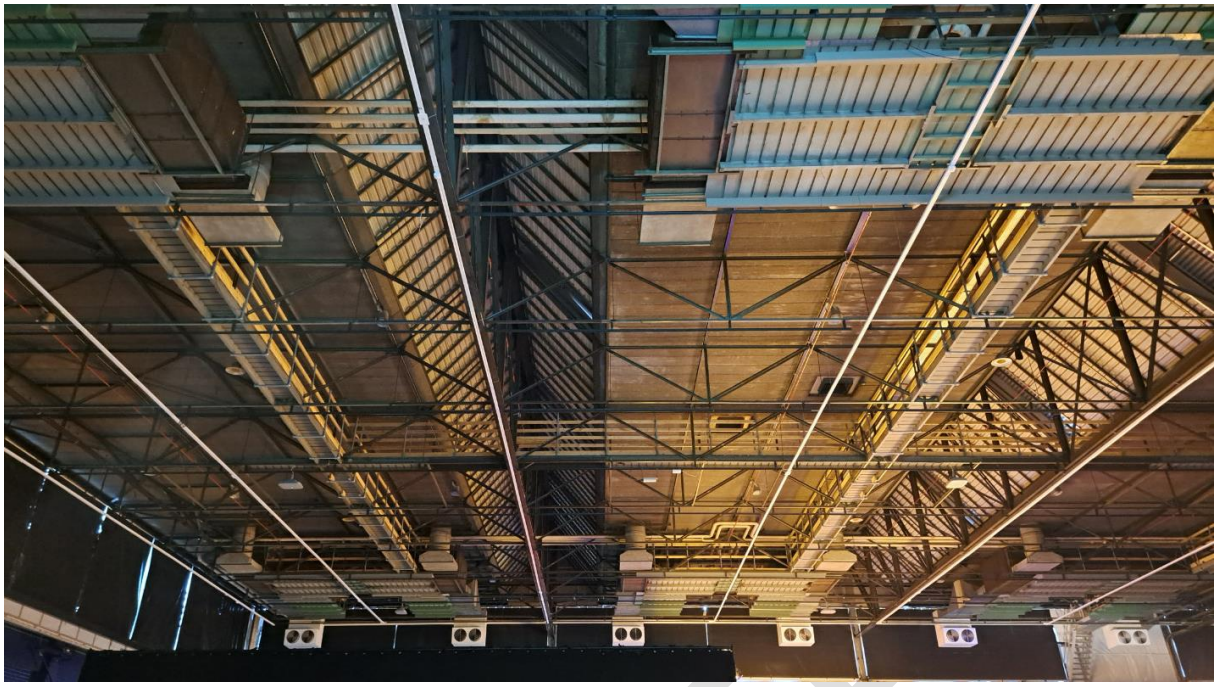
De achtergevel van het Amtrium, aansluiting op de Oosthal (MenA, 2024)

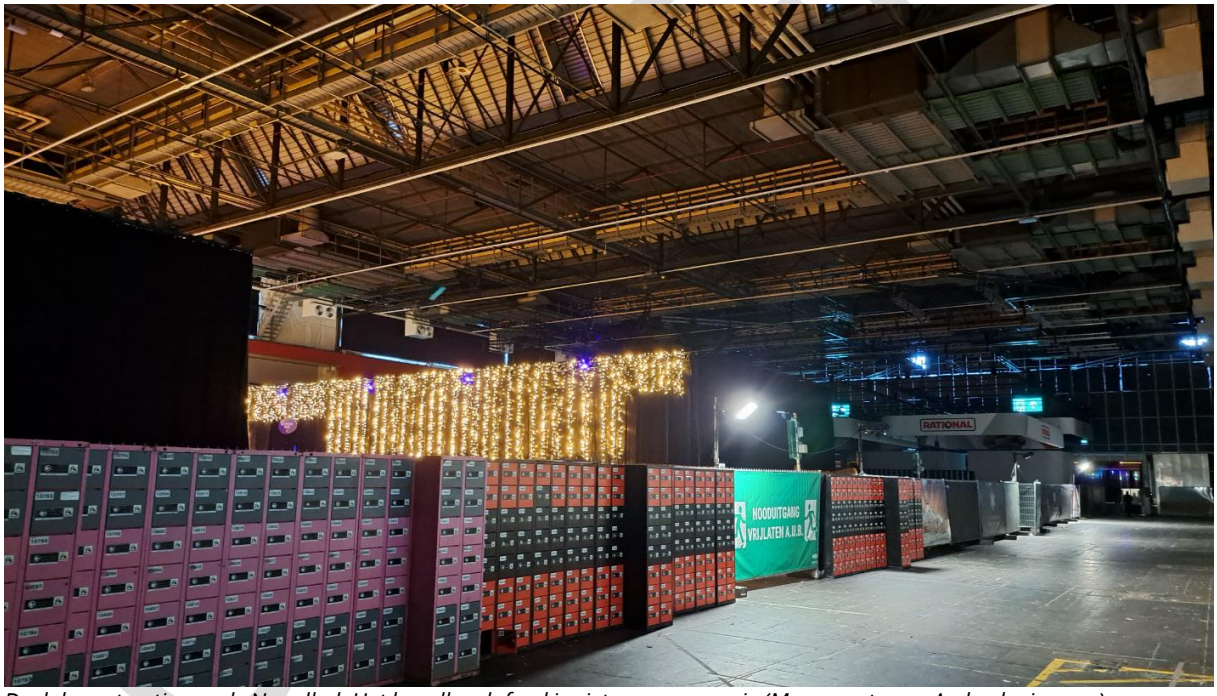
De nieuwe gevel (2019) van de uitbreiding van de Oost- en de Noordhal (MenA, 2024)

De achtergevel van de Noordhal met oorspronkelijke lamellen. (MenA, 2024)

De dakconstructie van de Noordhal. Het lamellenplafond is niet meer aanwezig (Monumenten en Archeologie 2024)

De dakconstructie van de Noordhal. Het lamellenplafond is niet meer aanwezig (Monumenten en Archeologie 2024)